

SOSYAL KUŞAKLAR: KUŞAKLAR SOSYOLOJİSİNDE METODOLOJİK BİR AÇILIM*

Halil ÇAKIR**
Ayşe AZMAN***

ÖZ

Kuşaklar sosyolojisi, sosyolojinin görece yeni çalışma alanlarından biri olup, gelişmekte olan bir literatüre sahiptir. Uzunca bir süre farklı disiplinlerin gölgesinde kalmış olan kuşak sorunu, tarih felsefesi, zaman sosyolojisi ve toplumsal değişme gibi makro bağlamlar içinde incelenmiştir. Kuşak sorununa dair en kapsamlı teorik katkı, kuşakları tarihsel süreçte içsel olarak deneyimlenen kolektif bilincin oluşturduğu toplumsal konular olarak nitelendiren Alman sosyolog Karl Mannheim tarafından ortaya koyulmuştur. Ancak kuşak sorununun ampirik olarak incelenmesi, Mannheim'den sonra kuşaklar sosyolojisine katkı veren diğer yazarların çalışmaları çerçevesinde mümkün olmuştur. Kuşaklar sosyolojisine yönelik metodolojik girişimler, Mannheim'in tarihsel kuşak okumasına yapılan tadilatlarla birlikte bu alanın genişlemesini ve ayakları yere basan bir çalışma alanı haline gelmesini sağlamıştır. Kuşaklar sosyolojisinin gelişme süreci içinde ele alınması gereken en kapsamlı metodolojik girişim, sosyal kuşaklar yaklaşımıdır. Kuşak sorununu tarihsellikten kurtarmayı hedefleyen sosyal kuşaklar yaklaşımı, güncel sosyal problemlerin kuşak değişkeniyle birlikte analiz edilmesine yönelik bir açılım olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzün temel tartışma alanlarından biri olan kuşaklar arası farklılık olgusunun, sosyal kuşaklar çerçevesinde daha anlaşılır ve araştırılabilir hale geleceği açıktır. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı, güncel sorunlara ışık tutabilecek kuşaklar sosyolojisinin teorik zeminine metodolojik bir açılım getiren sosyal kuşaklar kavramını tartışmaktır. Bu hedefle öncelikle Mannheim'in teorisinin ana hatları ortaya koyulacak, ardından Mannheim'den sonra kuşaklar sosyolojisine katkı sunan yazarların çalışmalarına metodolojik göndermeleri bağlamında değinilecektir. Son olarak metodolojik sosyal kuşak kavramı, kuşaklar sosyolojisine getirmiş olduğu yenilikler çerçevesinde tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kuşak, Sosyal Kuşaklar, Karl Mannheim, Pierre Bourdieu, Jane Pilcher.

SOCIAL GENERATIONS: A METHODOLOGICAL EXPANSION IN THE SOCIOLOGY OF GENERATIONS

ABSTRACT

The sociology of generations is one of the relatively new fields of study of sociology and has a developing literature. The problem of generation, which has been overshadowed by different disciplines for a long time, has been studied in macro contexts such as philosophy of history, sociology of time and social change. The most comprehensive theoretical contribution to the problem of generation was made by the German sociologist Karl Mannheim, who described generations as social positions formed by the collective consciousness experienced internally in the historical process. Methodological attempts at the sociology of generations, along with the modifications made to Mannheim's historical generational reading, have enabled this field to expand and become a grounded field of study. The most comprehensive methodological initiative that should be addressed in the development process of the sociology of generations is the social generations approach. The social generations approach, which aims to save the generational problem from historicity, emerges as an innovation to analyze current social problems together with the generational variable. It is clear that the phenomenon of difference between generations, which is one of the main discussion areas of today, will become more understandable and researchable within the framework of social generations. In this context, the aim of this study is to discuss the

* Bu çalışma, birinci yazarın Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı'nda hazırlanan "Mavi Yakalı ve Beyaz Yakalı Emekliliğin Kuşaklar Sosyolojisi Bağlamında Karşılaştırılması" başlıklı doktora tezinin teorik çerçevesinden üretilmiştir. Bu çalışma Mersin Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimince 2018-1-TP3-2802 Proje Numarası ile desteklenmiştir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Reyhanlı Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Mülkiyet Koruma ve Güvenlik Bölümü, Sosyal Güvenlik Programı, E-posta: halil.cakir@mku.edu.tr ORCID Numarası: 0000-0002-0796-0907

*** Prof. Dr., Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, E-posta: aazman@mersin.edu.tr ORCID Numarası: 0000-0002-7409-7816

concept of social generations, which brings a methodological perspective to the theoretical ground of the sociology of generations, which can shed light on current problems.

Keywords: Generation, Social Generations, Karl Mannheim, Pierre Bourdieu, Jane Pilcher.

Atf: ÇAKIR, H., AZMAN, A. (2022). “Sosyal Kuşaklar: Kuşaklar Sosyolojisinde Metodolojik Bir Açılım”, İMGELEM, 6 (11): 331-350.

Citation: ÇAKIR, H., AZMAN, A. (2022). “Social Generations: A Methodological Expansion in The Sociology of Generations”, İMGELEM, 6 (11): 331-350.

Başvuru / Received: 28 Temmuz 2022 / 28 July 2022

Kabul / Accepted: 12 Eylül 2022 / 12 September 2022

Derleme Makale / Review Article.

EXTENDED ABSTRACT

The concept of generation points to an important problem that has existed in various forms from the birth of sociology to the present day. Separation of social groups according to the age factor corresponds to the concept of generation and it is ensured that the forms of social interaction are transferred over time through generations. In this sense, the concept of generation emerges as the basic condition for the survival of human societies throughout history. In terms of transferring social relations, the concept of generation has existed since the early days of human societies. The concept of generation, which appears especially as the notion of tradition, has a religious characteristic in that it is based on the sanctity of the ancient, that is, the one who lived before.

Today, the attention towards generations focuses mostly on how the new generations differ from the previous generations. In other words, generations are handled and analyzed within the framework of their differences. When this is the case, generational classifications, for example X, Y, Z, Alpha, etc. appear as the main goal in dealing with generations in general in social sciences. Generations defined with the names such as X or Y are seen as the expression of changing social patterns, mostly changes in behaviors and preferences are taken into account. Treating generations with such reductionism however makes it possible to study generations in many areas of social science, it obscures the meaning of generations as social actors. While avoiding the advocacy of a particular discipline, it is essential in this respect to consider generations within the framework of sociological knowledge at the point of examining the social structure. In other words, placing generations on a sociological basis will make it possible to make analyzes that serves to both understanding today's societies and examining the concept of generation in different disciplines. For a long time, it can be said that there was no field of study called "the sociology of generations" in the sociology literature. Generations that came to the fore in the intellectual atmosphere of the nineteenth century attracted the attention of German intellectuals and became a problem discussed by many disciplines, especially

philosophy. It should be noted here that generations are evaluated together with their intellectual movements, which have gained meaning within the framework of the Enlightenment. One of the distinguishing features of this period is the use of the concept of generation to explain the mobility brought by, for example, art movements, political theorists and, more generally, intellectuals to the social field. Especially the generation problem, which is overshadowed by class discussions, has managed to find a place for itself in the world of thought thanks to class discussions. Max Weber and his superstructuralist class approach, which began to dominate German sociology at the beginning of the twentieth century, played an important role in the articulation of the concept of generation into sociology. People who aim to present alternative theories to Karl Marx's economic-based class approach have chosen Weber as their theoretical basis. Karl Mannheim stands out among these people. Mannheim thought of generations as social classes and argued that generations consist of social positions. Generations, which show themselves with their reactions to the tragic events that interrupt the course of the historical process, shape certain social privileges and positions, and determine the course of social change with the choices they make. As can be seen, generations appear as social patterns with a collective identity. On the other hand, generations are not a monolithic whole in themselves, but are divided into different sub-units (generational units). Thus, the character of a generation is determined by the generation unit that competes with the others and prevails over the others in representing the generation. Mannheim's generational theory is based on historical comparison and often remains speculative. In other words, Mannheim's theory, despite all its sociological implications, is not a theory that can be proven empirically. This situation provides an explanation for the scarcity of generation studies. The most important piece missing in the sociology of generations is the empirical methods of studying generations. In this context, in this study, it is aimed to trace the methodological uncertainties that are an important dilemma in the sociology of generations. The study is methodologically designed as a literature review. After Mannheim, the sociology of generations, which expanded with the work of theorists such as Jose Ortega y Gasset, Pierre Bourdieu, Bryan Turner, witnessed important expansions towards the solution of methodological problems. For example, Bourdieu's concept of habitus has shown an important way of studying generations by pointing to the competition of generation members over social privileges. Bryan Turner, who added the Bourdieuan method to the generation problem, aimed to reveal the social closure strategies developed by the generations with the concept of generational habitus. Among the researchers who raise methodological problems in the sociology of generations, Jane Picher's discussion on the

concept of social generations seems to be quite important. Pilcher, who started to discuss generations at the conceptual level, provides a productive ground for the research of generations. First of all, Pilcher, who distinguishes generations as a generation in the sense of the continuous bond between parents and their children, and cohorts in the sense of classifying social groups according to any criteria, tries to find a solution to the problem of researching generations with the term social generations. Contrary to Mannheim's historical generations, social generations make it possible to evaluate currently existing social groups according to the generational phenomenon, not at a past moment in history. This is what makes this approach methodologically important. Based on this approach, a methodological category is obtained by bringing together the cohort method, which classifies social groups according to certain criteria, and the cultural (production and reproduction) practices of generations. So retirement, marriage, education, etc. Many social phenomena such as generation can be evaluated together with the generation variable. On the other hand, the opportunity to provide a comprehensive explanation of how these social phenomena are experienced in terms of social groups (as well as social strata or positions) comes to the fore, which is very important in terms of illuminating today's problems that can be associated with generations.

GİRİŞ

Kuşaklar, kuşkusuz, günümüzün en önde gelen tartışma konularından biridir. Toplumsal yaşamın zaman kavramı aracılığıyla ifade edilmesine karşılık gelen kuşak kavramı, yaygın tanımı itibariyle yaklaşık olarak aynı zamanda doğmuş ve olgunlaşmış olan insan gruplarını tanımlamaktadır. Ancak kuşaklara böylesi bir yaklaşım, indirgemecilikle itham edilebileceği gibi kuşakların toplumsal gruplar olarak hangi açılardan “özgün” karaktere sahip olduğunu da açıklamaktan uzaktır. Günümüzde indirgemeci bir biçimde gençlerin tutum ve davranışlarının, yaşlılardan farklılaştığını açıklamak için başvurulan kuşak kavramı, sosyolojik bir bakışla ele alındığında, güncel olan daha kapsamlı sorunların ve değişmelerin anlaşılmasında, kanımızca, oldukça açıklayıcı bir içeriğe sahiptir. Daha açık bir ifadeyle kuşak kavramının ya da genel bir başlıkta kuşaklarla ilişkili sorunların sosyolojik teori çerçevesinde yeniden değerlendirilmesi günümüz koşullarında elzemdir.

Toplumsal grupların zamanın ilerleyişi boyunca aldığı biçimler, biyolojik ve sosyal olmak üzere iki farklı zaman türünü karşımıza çıkarmaktadır. Salt doğum ve ölüm arasında geçen süre olarak anlaşılabilen biyolojik zaman, insan yaşamının doğal süreçlerine vurgu yapmaktadır. Diğer yandan insan toplumlarının, yaşamın doğal süreçlerine verdikleri anlam

olarak sosyal zamanın öneminden de bahsetmek gerekir ki toplumların tarih, kültür gibi makro kavramlara yükledikleri anlamlar, sosyal zamanla ilişkilidir. Kuşak kavramı da sosyal zamanla doğrudan ilişkili bir kavram olarak, sosyal teorinin gelişiminin orta yerinde durmaktadır. Kuşakların sosyolojik düşüncenin ilgisini cezbetmesi de bu nedenledir. Söz konusu ilginin, sosyolojinin kendisini deneysel bir bilim olarak tanımlamasından ötürü sınırlı kaldığı, kuşakların oldukça geç sayılabilecek bir dönemde sosyolojik araştırmalara konu edinilebildiği iddia edilebilir. Buradan hareketle, kuşakların sosyolojik öneme kavuşmasındaki önemli engellerden birinin, kuşakların araştırılmasındaki zorluklar olduğunu söylemek mümkündür. Karl Mannheim'in temellerini attığı yirminci yüzyılın ilk yıllarından günümüze kuşaklar sosyolojisinin gelişiminde çözülmesi gereken en önemli sorun, metodolojik belirsizliklerdir. Bu bağlamda, bu çalışmada, kuşaklar sosyolojisinin metodolojik açıdan genişlemesinin izini sürmek amaçlanmıştır. Bunu yapabilmek için, öncelikle, kuşaklar sosyolojisinde Mannheim'in düşünceleri çerçevesinde şekillenen iki dönemi ayırt etmek gerekmektedir. Çalışmada öncelikle Mannheim'in kuşakları tarihsel olarak ifade ettiği ana dönem tartışılacak ve ardından Mannheim'den sonra kuşaklar üzerine fikirler geliştirmiş olan kuramcılarının çalışmalarıyla kendini gösteren ve metodolojik sorunların gündeme geldiği Mannheim sonrası dönem ele alınacaktır. Son olarak kuşakların araştırılmasında önemli bir metodolojik girişim olarak karşımıza çıkan ve İngiliz sosyolog Jane Pilcher'in gündeme getirmiş olduğu sosyal kuşaklar yaklaşımı, kuşaklar sosyolojisine getirmiş olduğu yenilikler çerçevesinde ele alınacaktır.

Kuşaklar Sosyolojisinde Ana Dönem: Mannheim Etkisi

Kuşak sorunu, sosyoloji teorisinde klasik dönemden günümüze kadar farklı görünümde ortaya çıkmıştır. Özellikle toplumsal değişme tartışmaları bağlamında, evrimci yaklaşımlar tarafından modern-öncesi toplum biçiminden modern toplum biçimine doğru yaşanan dönüşümü açıklamak amacıyla kuşak kavramına başvurulmaktadır. Bu yaklaşımlar arasında Auguste Comte'nin evrim modeli, kuşak kavramını, sosyolojinin toplumsal statik ve toplumsal dinamik arasında kalmışlığını ifade etmek üzere kullanır. Comte, toplumsal bilginin teolojik ve metafizik aşamadan geçerek pozitif aşamada nihayete ermesini¹, metodolojik anlamda kuşaklar arası farklılığa dayanarak açıklamaktadır: “Sosyal olaylara bakın: önce

¹ Comte, özellikle bilimlerin gelişimi anlamında en büyük sorunun, söz konusu üç düşünme biçiminin aynı anda kullanılması olduğunu söyler. Bu bağlamda teolojik, metafizik ve pozitif aşamalar arasında katı bir sınır ve sıralılık yoktur. Tam da bu nedenle kuşaklar tarafından aktarılan ve değişmeye karşı dirençli hale gelen toplumsal statığın unsurları Comte'un dikkatini çeker. Bilimlerin gelişimini ele alırken sosyal olayların (daha açık bir ifadeyle insanlığın gelişiminin) kaçınılmaz olarak hesaba katılması gerektiğine yaptığı vurgunun nedeni de kanımızca bu husustur Bkz. (Comte 1967: 234-236).

bireyin fizyolojik kanunlarının egemenliğini göreceksiniz. Sonra onları değiştiren ve bireylerin birbirleri üzerine olan eyleminden doğan bazı özel olaylar gelecek. Bireyin birey üzerindeki eylemi, insanlar arasında bir kuşağın kendisini izleyen kuşak üzerindeki son derece girift etkisidir” (Comte 1967: 250). Bir diğer öncü yaklaşımı ortaya koyan Durkheim, kendi formülasyonunda kuşakların sosyal zamanı kullanma biçimlerinde yaşanan değişimin modern-öncesi ve modern dönemi birbirinden ayıran temel faktör olduğunu iddia etmiştir. Yapısal-işlevselci yaklaşımın kuşaklara bakışını en belirgin biçimiyle ortaya koyan Durkheim için toplumsallığın sürekliliği, kuşakların ortaya koyduğu mirasın eseridir:

“Toplumsallık, bireyler arasında yinelenen, çünkü bireylere kendisini dayatan bir küme durumudur. Bütünde olduğu için her bir parçada da vardır; bütünde oluşu parçalarda olduğundan dolayı değildir. Özellikle önceki kuşaklarca yapıp bize bırakılmış olan inançlar ve adetlerde bunu açıkça görürüz; onları alıp benimsiyoruz, çünkü aynı zamanda hem ortaklaşa, hem de eğitimin bize tanımayı ve saygı duymayı öğrettiği özel bir yetkeyle donatılmış yüzlerce yıllık yapıtlardır” (Durkheim 2013: 44).

Durkheim (2005: 27), kuşakların kolektif hafızayı örgütlemeyi mümkün kılan sosyal zaman anlayışlarıyla toplumsallığın sürekliliğini sağladığını iddia eder. Böylece kuşak kavramının özgün kullanımını sosyolojik teorinin merkezine yerleştiren Durkheim, kuşak kavramını doğrudan kullanmadan zaman konusunda olduğu gibi kuşak konusunda da sosyolojik yöneme en çok yaklaşan düşünceleri ortaya koymuştur (Bergmann 1992).

Kuşak sorununun sosyolojik teoriye başlı başına bir alan olarak dâhil olması, sınıf tartışmaları çerçevesinde gerçekleşmiştir. Bilindiği gibi Karl Marx tarafından formüle edilmiş olan materyalist sınıf yaklaşımı, üretim ilişkilerinde edinilen konumlara dayalı alt-yapısalcı bir sınıf tanımı önermektedir. Diğer yandan Max Weber’in düşünceleriyle tanınan üst-yapısalcı sınıf yaklaşımı, üretim ilişkilerinde değil, pazarda sahip olunan statülere dayanan bir sınıf tanımı önermektedir. Weberci sınıf yaklaşımına göre sınıfların kaynağı, Marxçı sınıf yaklaşımının iddia ettiğinin aksine, yalnızca ekonomi alanında değildir. Sınıfların çoklu doğası gereği, konumların gücünü, ekonomik sahiplik değil, bu sahipliğin pazardaki, yani takastaki değeri (başka bir deyişle diğerleri tarafından tayin edilen değeri) belirler (Parsons 2015: 582). Her ikisi de Alman düşünce geleneğinden gelen, bu anlamda sınıf kavramına ilgisi ortak olan Marx’ın ve Weber’in, sınıfları tanımlama noktasında, yani metodolojik anlamda ayrı düştüğü söylenebilir (Lowith 1996: 124; Aron 1964: 48-51). Özellikle toplumsal değişimin açıklanmasına dair bu iki rakip yaklaşımın farklılaşan iddiaları, sınıf tartışmalarını çeşitlendirmekte, sınıfın yeni kavramlarla değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır. İşte, kuşak sorununa dair temel sosyolojik açılım buradan temellenmektedir. Kuşak sorununun sosyoloji

teorisine başlı başına bir çalışma alanı olarak girmesi, Alman sosyolog Karl Mannheim'in kuşak teorisiyle mümkün olmuştur. Wilhelm Dilthey'in öncüsü olduğu Alman tarihselci okulunun izinden giderek Mannheim, kuşakları, tarihsel süreçte ortaya çıkan özgün bir toplumsal gerçeklik olarak tanımlamaktadır. Bu bakış açısı, kuşakları kültürel bir bağlam içinde ele almaktadır. Kültürel bir kuşak okuması, Mannheim'e, kuşakları toplumsal sınıfların yerine ikame etme imkânını vermiştir. Daha açık bir ifadeyle Mannheim, Marksist sınıf yaklaşımını aşabilmek için kuşakların tarih boyunca devam eden hareketliliğine yönelir. Kuşaklar, toplumsal konumlara denk düşer. Nasıl ki bir sınıfın üyeleri, onları diğerlerinden ayırt eden prestijli konumları işgal ediyorsa, kuşakların üyeleri de benzer biçimde prestijli konumlara sahiptirler. Sınıfı belirleyen, ekonomik kaynaklara uzaklık-yakınlık ölçütüne göre ortaya çıkan konumlar iken, kuşaklar söz konusu olduğunda, belirleyici olan şey, ortak olarak sahip olunan deneyim ve bu deneyimin tarihsel sürecin içinden boyu boyuna geçerek aktarılması neticesinde oluşan konumlardır (Mannheim 1952: 291). Buradan yola çıkarak kuşakların, bir toplumsal grup olmadığı anlaşılacaktır. Nitekim sınıflar da toplumsal grupları değil, belirli konumları ifade eder. Bu ayrım, Alman sosyolojisinde bir gelenek olagelen *Kultur* düşüncesinin bir gerekliliğidir. *Kultur* düşüncesi, tarihsel sürecin gözlemlenemeyen içsel bir varoluş biçimi olarak deneyimlenmesine denk düşer (Hartog 1938: 320)². Başka bir deyişle, tarihsel süreçte paylaşılan ortak deneyimler, bu ortak deneyimi paylaşanların içsel bir deneyimle idrak ettiği gözlemlenemeyen, ölçülemeyen ancak yalnızca yorumlanabilen bir var olma biçimi olarak karşımıza çıkar. Aynı zamanda kuşaklara böylesi bir yaklaşım, Alman sosyolojisine hâkim olan Weberci yanı da yansıtmaktadır³.

² Geuss (1996: 153)'a göre *Kultur* düşüncesi, Anglo-sakson toplumlarının dünyayı dışsal bir biçimde anlamasına karşılık gelen "culture" ve "civilization" (uygarlık) kavramlarına Alman düşüncesinin verdiği yanıttır. *Kultur* (tinsel tarih), Bildung (ilerleme) ve Geist (tin) kavramlarıyla birlikte, bir toplumun mensupları tarafından kolektif bir biçimde sahip olunan a priori (deneyimlenmeden kabul edilen anlamında) bir varoluşsal temeli oluşturur. Politik bir içeriğe sahip olan bu düşünce, I. Dünya Savaşı'nda kendini göstermiş ve Almanya'nın sömürgecilik sahnesine geç çıkmasının bir telafisi olarak kullanılmıştır. Johann Gottfried Herder'in dil ve ulus düşüncesiyle, Georg Wilhelm Hegel'in idealizm düşüncesiyle, Immanuel Kant'ın akıl eleştirisiyle, Wilhelm Dilthey'in tarih görüşüyle irdelediği *Kultur* düşüncesi, dil, edebiyat ve özellikle sanat alanında karşılık bulmuştur. *Kultur* düşüncesinin kuşaklar sosyolojisi açısından önemi, kuşak sorununun tarihten bağımsız olarak ele alınamayacağı iddiasına kaynaklık etmesinden ileri gelmektedir.

³ Mannheim'in Weber sosyolojisinden devraldığı düşünceler, kuşak mensuplarının ortak deneyimlerinin bir toplumsal konum (location) oluşturmasına kaynaklık eder. Bu haliyle bir sınıf teorisi gibi görünen Mannheim'in kuşak yaklaşımı, deneyim kavramına Dilthey'in getirmiş olduğu yorumla birlikte ele alındığında çok daha girift bir tarih okumasına dönüşür. Dilthey'in *Erlebnis* (yaşanan deneyim) kavramıyla karşıladığı deneyim, Martin Jay'a göre, ne (Kantçı anlamda) saf *a priori* ne de (Ampiristlerin ifade ettiği gibi) saf *aposteriori* bir bağlamda görülebilir. Dilthey'in düşüncesinde, içsel kaynaklara sahip olan deneyim, diğerlerine dönük olması nedeniyle kolektif bir hal alır. Bu durumda deneyimin açıklanmak yerine (tam da yorumsamacı sosyolojiye mâl edildiği gibi) anlaşılması (*Verstehen*), "kendi ifadelerini yaratan" dışsallaşmış, ete kemiğe bürünmüş bir içsellik gözler önüne sürer. Yalnızca metodolojik boyutuna değinilen bu tartışmanın tamamı için bkz. Jay (2012).

Mannheim'e göre pozitivist kuşak formülasyonu, toplumsal grupların tarihsel süreç boyunca biriktirdikleri ortak deneyimi, ölçülebilir bir biçime indirger. Bu durum tarihe bir başlangıç noktası, bir sıfır noktası arayışını temsil eder ki, Fransız pozitivist geleneği modernlik için her zaman bir sıfır noktası arayışı içinde olmuştur. Ayrıca tarihin kesintiye uğramaksızın akıp gitmesi, bir kuşağın aralıksız olarak bir öncekini izlemesi anlamına gelir ki bu da Alman geleneğinde bulunan yorumsamacı yanı gözden kaçırır. Dolayısıyla pozitivist formülasyon da kuşak sorununu hakkında ele almaktan uzaktır (Mannheim 1952: 277).

Mannheim'in teorisi, kuşak sorununun hakkını verme görevini sosyolojiye yüklemektedir. Bu perspektifte sosyolojik yaklaşım, kuşak mensuplarının işgal ettiği toplumsal konumların biçimsel bir analizini mümkün kılar. Dahası böylesi bir yaklaşım, Mannheim'in kuşakları, toplumsal bilginin üretilmesi bağlamında tartışmasını da kolaylaştırır. Mannheim'e göre kuşaklar, tarihsel akışın kesintiye uğramasına neden olan trajik olaylar neticesinde oluşur. Her toplumsal grup, toplumun genelini ya da bir bölümünü etkileyen olaylara farklı tepkiler verir. Bu farklılık, kuşakları, basit toplumsal gruplardan ya da yoğun (konsantre) toplumsal gruplardan ayırır ve onlara toplumsal bilgiyi üretme ve yeniden üretme şansı verir. Benzer bir biçimde kuşaklar da yekpare bir görünüm arz etmemekle birlikte kendi içinde alt kuşak gruplarına, Mannheim (1952: 306)'in deyişiyle kuşak birimlerine (generation units) ayrılır. Kuşak birimleri, mensubu oldukları kuşak içinde birbiriyle rekabet halindedir. Bu rekabetin temel motivasyonu, kuşağın elde edeceği ya da kontrol edeceği toplumsal prestijlerdir. Sözgelimi, Beat kuşağı içinde sayısız öncü bulunmasına rağmen Beat Kuşağı, edebiyatçılar tarafından temsil edilir ve bu kuşağın ön kabulleri de bu kuşak birimi tarafından ortaya koyulur. Kuşaklar, kendi tarihlerini yazar ve bu tarihi topluma mal ederler. Tıpkı burjuvazi ve proletarya gibi kuşaklar da kendi kültürel pratiklerini üretir ve sonraki kuşaklara aktarırlar.

Kuşakların kültürel üretiminde trajik olayların kritik rolü, kuşağın kolektif kimliğinin oluşumunda da ortaya çıkar. Kuşakların kolektif kimliği, ritüel haline gelmiş kolektif eylemlerle, giyim-kuşam ve müzik tarzları gibi özgünleştirilmiş pratiklerin benimsenmesiyle, kuşağın doğuşuna tanıklık etmiş bir azınlığın bulunmasıyla inşa edilir. Kuşaklar, böylece inşa ettikleri kolektif kimliği kuşaklar arası aktarım yoluyla dolaşıma dâhil eder. Kuşaklara özgün bir çehre kazandıran faktör, tam da budur. Çünkü tarihin herhangi başka bir anında bir kuşağın sahip olduğu koşullara ve kimliğe sahip başka bir kuşak gelmemiştir ve gelmeyecektir.

Kuşak teorisinde modern toplumların işleyişi, kültürel olarak ele alınır ve Mannheim'in bilgi sosyolojisinin doğal bir ürünü olarak toplumsal bilginin kuşaklar arasında sürekli olarak

takas edilmesi söz konusu olur. Burada; (1) toplumsal grupların kültürel etkileşimine yeni üyelerin (gençlerin) katılımı düzenlilik gösterirken, (2) eski katılımcıların (yaşlıların) da aynı düzenlilik içinde toplumdaki çekilmesi gerekir. (3) Bu süreçte eski veya yeni fark etmeksizin bir kuşağın üyeleri, tarihsel süreci kısmen deneyimler. (4) Bu kısmi durum, kültürel mirasın aktarılması için önemli bir rol üstlenmeleri anlamına gelir. (5) Son olarak bu kültürel aktarım sürecinin kesin bir süreklilik göstermesi, modern toplumun temel karakteristiğidir (Parry ve Urwin 2017: 141). Bu kesin sürekliliği sağlayan şey, biyolojik yaşam döngüsüdür. Mannheim'in kuşak perspektifini diğer biyolojik kuşak açıklamalarından ayıran husus da budur. Mannheim, kendinden önceki ve hatta sonraki kuşak yaklaşımlarından farklı olarak biyolojik yaşam döngüsünün toplumsal açılımlarını tarihsel bir okumaya tabi tutar. Böylece yaklaşımını biyolojik determinizmden de kurtarmış olur (Bristow 2016: 22). Sözgelimi, günümüzün hâkim kuşak yaklaşımı olan –kuşakları X, Y, Z vb. biçimde sınıflandıran- sosyal-psikolojik kuşaklar yaklaşımı, kuşakları evrimci bir biçimde ele alır. Burada yeni doğan her kuşağın, kendinden önceki kuşaklardan kesin bir biçimde daha ileride olduğu iddia edilir. Kuşaklar, tıpkı Comte'un formüle ettiği gibi, değişimin her zaman daha iyi bir duruma doğru yöneldiği toplumsal zeminde ortaya çıkar. Diğer yandan kuşaklar, bütüncül bir biçimde tanımlanır. Mannheim'in yaklaşımında ise kuşaklar, tarihsel süreçteki kesintilerle ortaya çıktığı için modern toplumun daha önce sözü edilen karakteristiklerini de kesintiye uğratar. Tam da bu nedenle toplumsal değişimin temel dinamiği olarak karşımıza çıkarlar. Ayrıca tarihsel sürecin kuşakların mensupları tarafından kısmi olarak deneyimlenmesi, kuşakları yekpare bir bütün olarak ele almanın dezavantajlarını bertaraf eder (Nugin 2010: 344).

Kuşaklar Sosyolojisinde Mannheim Sonrası Dönem: Metodolojik Sorunların Ortaya Çıkışı

Mannheim'in temellerini attığı kuşaklar sosyolojisinin, Mannheim sonrası dönemdeki gelişimi, bu alanın başlı başına bir çalışma alanı haline gelmesi adına önemli girişimlere sahne olmuştur. Her şeyden önce kuşaklar sorununun Mannheim'in ortaya koyduğu tarihsel sınırlılıktan kurtarılması, başka bir deyişle, tarihsel kuşaklarla sınırlı olan kuşaklar sosyolojisinin sosyolojik kuşaklar üzerine çalışmalarla genişlemesi ihtiyacı gündeme gelmektedir. Bu ihtiyaç çerçevesinde, kuşaklar sosyolojisinde Mannheim sonrası dönemin metodolojik problemlerle kendini gösterdiği söylenebilir.

Jose Ortega y Gasset, kuşaklar sorunu üzerine yazmış bir düşünür olarak Mannheim'le birlikte kuşaklar sosyolojisi literatüründe öncüler arasında yer almaktadır. Bu tespitin arka

planında, Bontekoning (2017: 16)'in de belirttiği gibi, Ortega'nın kuşaklar üzerine Mannheim'den daha önce yazmış olması bulunmaktadır. Kuşaklar üzerine yazdıkları hakkında tereddüde düşen Ortega, kuşaklar sosyolojisinin kurucusu olma şansını Mannheim'e kaptırmıştır. Diğer yandan Ortega'nın kuşaklar hakkındaki düşünceleri, Mannheim'in düşünceleri gibi geniş bir izleyici kitlesi edinememiştir. Bu durum, büyük ihtimalle, yazarların içinde yer aldıkları entelektüel atmosferlerin farklılaşmasından kaynaklanmaktadır. Esasen Ortega ve Mannheim'in kuşaklar üzerindeki düşünceleri, büyük oranda benzerlik göstermektedir. Ortega, tıpkı Mannheim gibi, kuşakları tarihsel bir okumaya tabi tutar. Ortega'nın kuşaklar üzerine düşüncelerine, Nietzsche'nin yaşam felsefesi hâkimdir. Modern toplumların bireyin çevresiyle kurmuş olduğu yaratıcı ilişkiyi bozduğunu, onu bir "kitle" içinde erittiğini söyleyen Ortega, toplum karşısında kesinlikle bireyi öncelemektedir. Bu anlamda toplumsallaşma kavramına olumsuz yaklaşan Ortega, bu yolla toplumun statikleştiğini savunur: "Toplum her zaman iki etmenin dinamik birliğidir: Azınlıklar ile kitleler. Azınlıklar özellikle nitelenmiş bireyler ya da birey gruplarıdır. Kitle ise özel nitelik kazanmamış kişilerin toplamıdır" (Ortega y Gasset 2010: 42). Bireyin kitle toplumu tarafından yutulmasını *herkesleşme* olarak değerlendiren Ortega'nın bu soruna çözümü ise kuşaklar biçiminde kendini gösteren ve kitlenin dışında düşünebilen bir seçkin azınlığın eylemleriyle kendini göstermektedir: "Kuşak, öne çıkan bir avuç insan ya da basitçe bir insan kütlesi değildir, seçilmiş azınlığı ve büyük çokluğuyla, önceden belirlenmiş bir yaşamsal eğri ile varoluşun yörüngesi üzerine fırlatan sosyal gövdenin yeni bir entegrasyonuna benzemektedir" (Ortega y Gasset 1961: 15). Burada Ortega, kuşaklara tarihsel bir misyon yüklemektedir. Ortega için kuşak, aydın bir kitleyi, zamanının ötesini görebilen vizyon sahibi kişilerin oluşturduğu ortak bilince sahip bir grubu ifade etmektedir. Bu düşünceleri nedeniyle "seçkincilik"le itham edilen Ortega, tarihsel ilerlemenin aktörleri olarak kuşakları görür. Kuşaklar, Ortega'ya göre de kolektif bir kimliğe sahiptir. Ayrıca kuşakların birbiriyle rekabet halinde olması, hatta birbiriyle çatışması, ortak birliğe ve kimliğe ulaşmanın yolunu sağlar. Ortega'ya göre kuşakların; eski kuşaklardan alınan mirası kabul etme ve yaratıcı aklın yeni değerler üretmek üzere özgür bırakılması gibi iki özel amacı vardır. Bu düşünceleri temelinde Ortega'nın kuşaklara tarihsel bir bakış sergilediği, Mannheim'in çizgisiyle benzer bir biçimde, deneysel olarak değil tarihsel olarak kanıtlanabilen iddialar ortaya koyduğu söylenebilir. Nitekim Ortega, düşüncelerine kanıt oluşturması için kendisinin de mensubu olduğu yazarlar kuşağını örnek olarak göstermektedir. Buna rağmen Jaeger (1985: 283), Ortega'nın kuşaklar üzerine düşüncelerini derleyip toparlayan öğrencisi Julian Marias'ın, kuşakların belirli entelektüel hareketlere indirgenmesine karşı

çıkarak kuşakların bütüncül bir bakışla kitleler-azınlıklar dikotomisi çerçevesinde “evrensel” bir bağlamında ele alınmasını savladığını kaydetmektedir. Buradan yola çıkarak, Ortega’nın kuşaklar sosyolojisine tarihsel bir zemin oluşturma çabalarına katkı verdiği; ancak metodolojik açıdan herhangi bir açılım getirmediği söylenebilir.

Kuşaklar sosyolojisine önemli metodolojik katkılar sunmuş isimlerin başında, kanımızca Pierre Bourdieu yer almaktadır. İlginç bir biçimde Bourdieu, kendi eserlerinde kuşaklardan çok az bahsetmiştir. Buna rağmen, onun eserlerinin geneline yayılmış olan metodolojisi, kuşakları araştırmak için verimli bir kavram seti sunmaktadır. Her şeyden önce Bourdieu da Marksist sınıf yaklaşımını reddetmiş, dolayısıyla Mannheim’in izlediği Weberci geleneğe dâhil olmuştur (Bourdieu 1995). Mannheim gibi sınıf yaklaşımına alternatif geliştirme çabasında olan Bourdieu, bunu bir adım ileriye götürerek sınıf yerine önerdiği formülasyonun nasıl işlediğini açıkça ortaya koymaya çalışmıştır. Bourdieu’nun kuşaklar sosyolojisine yapmış olduğu en önemli katkı, birey-yapı ikiliğini aşmaya yönelik *yapısal inşacılık* yaklaşımıdır (Çamlıbel 2010: 392). Teori ile pratiği barıştırmayı hedefleyen Bourdieu için bireylerin yapının devamını sağlayan pratikleri, çözülmesi gereken bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Sınıf kavramının yerine alan kavramını ikame eden Bourdieu, toplumun alanlardan oluşan bir saha (uzam) olduğunu savunur. Bireylerin alana birtakım konumları ve bu konumların sağladığı kazançları elde etmek için girdiğini söyleyen Bourdieu, söz konusu konumları ve kazançları elde etmenin alanın kurallarına uymaktan geçtiğini savunur. Diğer yandan bireyler, alana belirli sermayelerle dâhil olup, sahip oldukları bu sermayelerle alanda konumlanmaktadır (Bourdieu ve Wacquant 2014: 82). Bireyin bunu öğrenmesi ve buna göre davranması ise *habitus* kavramına karşılık gelir. Habitus kavramı, Bourdieu’nun düşüncesini kuşaklar üzerinde uygulamanın anahtarını verir. İki boyuta sahip olan habitus, yapı açısından bireye sunulacak hazır bilgileri ifade ederken, birey açısından bu hazır bilgilerin içselleştirilmesi ve bireylere özgü bir biçimde kullanıma sokulmasını, başka bir deyişle yeniden üretilmesini ifade eder (Bourdieu 1995). Kuşaklar açısından bakıldığında habitus, kuşak mensuplarının, kuşağın ortak bilincini nasıl benimsediklerini açıklamaktadır⁴. Sözgelimi yaşlı ve genç kuşaklar arasında, toplumsal ayrıcalıklara erişim konusunda cereyan eden rekabet, Bourdieu’nun düşüncesinde eğitim, çalışma gibi pek çok alana sirayet etmekte, bu yolla Bourdieu’nun kavram seti,

⁴ Bourdieu’ya göre kuşaklar, toplumsal uzamdaki çeşitli alanlarda sahip oldukları avantajları, başka bir deyişle sermayeleri etkili bir biçimde işleyerek bir araya getirmeye çalışır ve toplumdaki örneğin “yaş ayrımcılığı” gibi olguların üretimine bizzat katkı verir. Dahası kuşakların bu pratikleri aracılığıyla toplumdaki konumların stabilizasyonu sağlanır; çünkü yaş ayrımı daima sınırlar koymak ve her bireyin uyması gereken bir düzen üretmek, bireyi kendi yerinde tutmak anlamına gelir (Bourdieu 1993: 94).

kuşakların araştırılması sorununa gerek örneklem gerekse veri toplama süreci bağlamında önemli açılımlar getirmektedir (Turner 2002: 22).

Bryan S. Turner'in çalışmaları, kuşaklar sosyolojisinde belirli dönemleri ayırt etme girişiminde değinilmesi gereken önemli isimlerden biridir. Turner, kuşaklar sosyolojisinde hâkim olan Weberci çizginin günümüze ulaşması açısından da önemli bir isimdir. Kuşaklara bakışın X, Y ve Z gibi kuşak sınıflandırmaları ile sınırlı olduğu bir dönemde Turner, kuşakların toplumsal değişmedeki rolünü yeniden hatırlatmış ve Mannheim'in ortaya koyduğu teorik zemini güncel tartışmalarla zenginleştirerek kuşakları kültürel açıdan yeniden ele almıştır. Turner'i böyle bir konuma getiren şey, kuşakların kendini yeniden üretme pratiklerini Bourdieu'nun kavram setiyle değerlendirmesidir. Mannheim, kuşakların toplumsal değişmede anahtar aktörler olduğunu iddia eder. Ancak bunun nasıl ve hangi yollarla mümkün olduğu sorusuna doyurucu bir yanıt vermez. Bu soruya bir yanıt bulma amacıyla Bourdieu'nun habitus kavramına başvuran Turner, Ron Eyerman'la beraber kaleme aldığı *Outline of a Theory of Generations* çalışmasında *kuşaksal habitus* adını verdiği, kuşakların toplumsal ayrıcalıklara erişimde birbiriyle rekabet ettiği, bu amaçla stratejiler geliştirdiği iddiasına ulaşır (Eyerman ve Turner 1998: 99). Burada dikkate değer olan nokta, kuşaksal habitus yaklaşımının metodolojik bir girişim olduğudur. Toplumsal ayrıcalıklar üzerindeki stratejilerin araştırılması yoluyla kuşakların kültürel pratiklerinin ortaya koyulabileceğini savunan Turner, June Edmunds'la birlikte kaleme aldığı başka bir çalışmasında kuşak teorisinin temel çerçevesine de bağlı kalır: “Kuşaklar; kültürel, entelektüel ve politik alanlarda yenilik yaratmak için kaynaklardan faydalandıklarında, pasif bir kohort [kendi içinde kuşak] olmaktan politik olarak aktif ve kendilik-bilincine sahip bir kohort [kendi için kuşak] olmaya yönelir” (Edmunds ve Turner 2005: 562).

Kuşakların Araştırılması Sorununun Sosyal Kuşaklar ile Çözümü

Kuşaklar sosyolojisinde Mannheim sonrası dönemde giderek genişleyen külliyata rağmen, kuşakların araştırılması sorunu, güncelliğini korumaya devam etmiştir. Bu çalışmada görüşlerine değinilen kuramcıların katkılarıyla, nispeten belirli bir yoğunluğa ulaşan teorik zemin üzerine, yakın dönemde, metodolojik belirsizliklere odaklanan ve bu belirsizlikleri çözüme ulaştırmayı hedefleyen çalışmaların varlığından az sayıda da olsa söz edilebilir. Bu girişimler arasında, İngiliz sosyolog Jane Pilcher tarafından, doğrudan Mannheim'in teorisini geliştirmek amacıyla tartışılan sosyal kuşaklar yaklaşımı öne çıkmaktadır. Sosyal kuşaklar

yaklaşımı, Mannheim'in teorik mirasını kullanan; ancak bu teorik mirası deney alanına taşımayı hedefleyen bir yaklaşımdır.

Jane Pilcher, kuşaklar sosyolojisinin İngiliz sosyolojisi içinde ivme kazandığı 1990'larda, kuşak sorununun temel hatlarını ortaya koymuş ve bu alanın artan önemine dikkat çekmiştir. Daha önceki sayfalarda belirtildiği gibi, kuşak sorununda üstesinden gelinmesi gereken temel nokta, kuşakların tarihsel olarak ele alınmasının sınırlılığıdır. Kuşakların somut bir araştırma nesnesi haline gelmesi, günümüzün toplumsal değişme dinamiklerini anlamak için oldukça kritik bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Pilcher'le birlikte Adam (1980), ve Eyerman ve Turner (1998) gibi yazarlar da kuşak sorununa eğilmiş, bu alanın çerçevesini çizmeye çalışmıştır. Pilcher'in katkısı, bizzat Mannheim'in kuşaklara dair tanımlamalarına getirdiği eleştirilerde ve önerilerde aranmalıdır.

Pilcher, *Mannheim's Sociology of Generations: An Undervalued Legacy* (1994) başlığını taşıyan çalışmasında, gündelik hayatta yaş grupları arasındaki farklılıklar temelinde ortaya çıkan kuşak sorununun kavramsal ve tarihsel kaynaklarına odaklanır. Pilcher'e göre çoğunlukla gündelik bir kullanıma sahip olsa da, sosyologların kuşak sorununa gösterdiği ilgi sınırlı kalmaktadır. Bu durumun başlıca nedeni, kanımızca, sosyolojik çalışmaların ağırlıkla alana meyiletmesine karşılık kuşak sorununun tarihsel bir tartışma olagelmesidir. Bu nedenle Pilcher'in de temel kaygısı, kuşaklar sosyolojisinde alan araştırmasının nesnesini oluşturma sorununun üstesinden gelmektir. Kuşakların araştırılabilmesi ve bunun tarihsel örneklerle sınırlı olmaktan çıkarılması için Pilcher'in, Mannheim'in izlediği yoldan gitmesi, başka bir deyişle biyolojik ve sosyolojik süreçler arasındaki ayrımla işe başlaması gerekir. Toplumsal grupların biyolojik olarak sınıflandırılması, sosyolojinin mihenk taşlarını oluşturan teorisyenler tarafından görmezden gelinir; çünkü klasik dönem teorisyenlerinin (sözgelimi yapısal işlevselciler) başat kavramı olan sosyalizasyon, toplumsal gruplar arasındaki sürekliliği biyolojik süreçler (doğum ve ölüm arasında geçen süreden ibaret olan insan yaşamı) açısından da karşılamaktadır. Dahası, böyle bir anlayışla, sosyal süreçler, biyolojik sürece sıkıştırılmış, onun tarafından belirlenmiş gibi görünür (Pilcher 1994: 484). Ancak bu kavramla yola çıkıldığında evrimciliğin temel yanılması olan lineer tarih anlayışı, insan gruplarının doğum, yaşlanma ve ölüme dair kültürel kavrayışlarının arka planda bırakılmasına neden olur. Hâlbuki Weber'in de sözünü ettiği gibi, aktörlerin toplumsal eylemleri, toplumsal konumları tarafından (refleksif bir biçimde) motive edilir. Bu toplumsal konumlar, bireylerin pasif bir izleyici olmasını değil, aksine, bu konumlara yön vermesini sağlayan eylem kalıplarıyla inşa edilir (Aron 1964). Mannheim'in düşüncesine de yön veren bu düşünce, bireyleri aktörler haline

dönüştüren döngüsel tarih anlayışının temel taşıdır. Başka bir deyişle Mannheim'in pozitivistlere yönelttiği eleştiri, yani akıp giden tarihsel süreç karşısında bireylerin yalnızca taşıyıcılar olarak rol aldığı toplumsal evrim düşüncesi, herhangi bir toplumsal grubun toplumsal değişimin seyrinde etkili olmayacağı düşüncesi çerçevesinde anlamlıdır. İnsanlar arasında cereyan eden sosyal etkileşimin söz konusu olmadığı bir toplumsal dünyada, doğum ve ölüm gibi biyolojik süreçler anlamlı değildir (Mannheim 1952'den akt.: Pilcher 1994: 485). Böylece Mannheim'in, biyolojik ve sosyal süreçler arasındaki bir dikotomi olarak karşımıza çıkan bu durumun etrafından dolandığını iddia eden Pilcher, onun bu dikotomiye tamamen ortadan kaldırmadığını, ancak bu iki faktörü uzlaştırmaya çalıştığını belirtir (a.g.m.: 485).

Pilcher, Mannheim'in kuşakların farklı metodolojik gelenekler tarafından ele alınma biçimlerini değerlendirmesinin ardından ortaya koyduğu kendi kuşak formülasyonunda, kuşakların deneysel olarak incelenmesi sorununu sürüncemede bıraktığını savunmaktadır. Ona göre, "Sosyal kuşakların deneysel olarak araştırılmasındaki temel sorun, kavramın ölçülebilir hale getirilmesinin; kavramın niteliksel doğası (niteliksel olarak deneyimlerle ayrılan kuşaklar) ile onlara eşlik eden niceliksel özellikler (yaş ve sosyal birimlerle ölçülen zaman) arasındaki gerilimi kapsamasıdır" (Pilcher 1994: 487) (çeviri bize ait).

Kuşakların araştırılmasına yönelik girişimlerde, niceliksel ve niteliksel faktörlerden hangisinin öncelikli olduğu sorunu, araştırmaların seyrini belirleyen en önemli husustur. Aile, akraba grupları gibi kuşaksal olguların incelenmesinde, yaş ya da akrabalık düzeyi gibi niceliksel deneyimler ön plana çıkmaktadır. Burada zaman, sosyal birimlerle ölçülebilen bir değişken olarak örneklem seçiminde ve ölçüm araçlarının belirlenmesinde kayda değer bir avantaj sağlamaktadır. Sözgelimi, göç olgusunun kuşaksal açıdan incelenmesi, zamansal bir ayrımı mümkün kılacak ve araştırma örneğinin birinci, ikinci ya da üçüncü kuşak biçiminde doğrudan tabakalanması mümkün hale gelecektir. Ancak entelektüel akımlar, politik hareketler ya da tarihsel kuşaksal grupların incelenmesi söz konusu olduğunda niceliksel faktörlerden daha çok niteliksel faktörler ön plana çıkmaktadır. Bu durumda ise sözü edilen kuşaksal grupların incelenmesinde, kolektif kimlikler ve pratikler temel değişkenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradan hareketle, kuşakların araştırılması sorununun sınırları, dinamiklidir.

Kuşaklar sosyolojisinde metodolojik açmazların bir diğer kaynağı, kuşakları tanımlamanın kavramsal zorluğudur. Mannheim'in teorisini geliştirmeyi amaçlayan Wohl (1979), Bloom (1986), Evens (1995) ve Wyatt (1993) gibi yazarların çalışmalarında kuşakları tanımlama biçimleri, birbirinden kayda değer biçimde farklıdır. Örneğin Wohl'un 1914

Kuşağı'nı ele alan araştırması, bir kuşağın kolektif kimliğini oluşturan “geride bırakılmış mutlu zamanlar” mitini Mannheim'in kuşak birimleri kavramı üzerinden irdelerken, Bloom'un araştırması Amerika'ya göç etmiş Yahudi entelektüellerin kuşaksal açıdan incelenmesi için aile arka planları ve kültür şoku kavramlarını öne çıkarır. Diğer yandan Evens'in kibbutz araştırması, kuşakları doğrudan doğruya yaş değişkeni çerçevesinde irdeler. Burada Evens, kibbutz yerleşimcileri arasında yaşa bağlı farklılaşmaları, kuşak çatışması kavramıyla analiz eder. Görüldüğü gibi, kuşaklar sosyolojisinde görece az sayıda olan ampirik çalışmanın, kavramsal ve kuramsal açıdan tutarlı olmadığı ortadadır. Pilcher'in kuşaklar sosyolojisindeki çalışmaların azlığına dair tespitine yakından bakmak gerekir:

“Çoğunlukla yaş gruplanmaları arasındaki süreklilik ve süreksizliklerle ilgilenen çalışmalar, kesitsel olarak dizayn edilmiştir. Yani, zamanın bir noktasındaki iki ya da daha fazla yaş grubunun karşılaştırılmasına odaklanırlar. Boylamsal çalışmalara bazen girilir fakat uzun zaman dönemleri boyunca farklı birey setlerinden veri toplamaya eşlik eden büyük problemler nedeniyle bunlar azdır. Boylamsal çalışmaların avantajı, bireyler yaşam sürelerinin farklı noktalarında örneklediği için, herhangi bir kuşaksal bilincin değerlendirilmesi, kesitsel araştırma desenlerinde olduğundan daha az problemlili hale gelir” (Pilcher 1994: 488) (çeviri bize ait).

Burada kesitsel ve boylamsal araştırma tasarımları arasındaki ayrıma, kuşaklar sosyolojisindeki temel kavramsal ayrımları eklemek gerekir. Böylece kuşaklar sosyolojisinin kendine özgü bir metodolojik çehreye kavuşmasına yönelik önemli bir adım atılmış olur. Bu kavramsal ayrımlar arasında bu çalışmanın da temel vurgusunu oluşturan nesil/sosyal kuşak ayrımı öne çıkmaktadır. Pilcher, ortaya koyduğu metodolojik açılımı geliştirmek üzere, kuşakların araştırma tasarımlarında ortaya çıkan iki boyutu birbirinden ayırır: “Kuşakların araştırma tasarımlarında gömülü olan iki boyutunun birbirine karıştırılmaması için, akrabalık ilişkilerine gönderme yapıldığında kuşak [kavramının] ve [belirli özellikleri aynı olan insan grubu olarak] kohortla ilgili herhangi bir olguya gönderme yapıldığında sosyal kuşaklar [kavramının] kullanımını savunuyorum” (Pilcher 1994: 483) (çeviri bize ait). Her iki kuşak kullanımının da Mannheim'in teorisinde ima edildiğini burada belirtmek gerekmektedir. Bu anlamda kuşak kavramının farklı göndermeleri, Mannheim'in teorisinin farklı okumaları çerçevesinde ortak bir teorik zemine sahiptir. Bu durum, kuşaklar sosyolojisinde çıkış noktası oluşturan tek bir kaynak teorisinin bulunduğu tespitine ulaşma imkânı verir (Nugin 2010: 345).

Kuşaklar ve sosyal kuşaklar arasında yapılan kavramsal ayrımın, temelde metodolojik bir ayrım olduğu açıktır. Burada sözü edilen metodolojik açılım, kuşakları araştırma nesnesi olarak tanımlamanın anahtarını verir. Böylece tarihin herhangi bir anında, aralarında akrabalık bağı olmasa da, “yalnızca aynı zamanda aynı toplumsal olayları deneyimliyor olmalarından

dolayı” bir grup insanı araştırma nesnesi haline getirmek mümkün hale gelir. Bu durumu kuşaklar sosyolojisi açısından yeni kılan şey, zamanın deneyimlenmesi temelinde elle tutulur gözle görülür bir araştırma örnekleme oluşturmayı sağlamasıdır (Adam 1980).

Sosyal kuşaklar yaklaşımı, kuşakların sosyo-tarihsel konumlanmalarını, gençlik-yaşlılık dönemleri arasındaki geçişlilik açısından da ele aldığı için, Mannheim’in teorisine önemli bir tadilat gerçekleştirir: “[i]nsanlar gençliklerinde önceden belirlenmiş bir sosyal tarihsel dünyanın içine yerleştirilir ve bunu hayatları boyunca taşırlar. Bu anlamda her sosyal kuşak, diğer sosyal kuşaklarla çağdaş olsalar da onları aynı sosyal kültürel olguları farklı bir biçimde deneyimlemeye sevk eden ayırıcı bir tarihsel bilince sahiptir” (Pilcher 1994: 488-9).

SONUÇ

Bu çalışmada kuşaklar sosyolojisinin gelişimine katkı sağlayan sosyal kuşaklar yaklaşımının metodolojik içerimleri tartışılmaya çalışılmıştır. Güncel bir sorun olan kuşakların sosyolojik çalışmalara konu edinilmesinde ortaya çıkan metodolojik problemler, bu alanın diğer sosyoloji alanları arasında geri planda kalmasına neden olmuştur. Hâlbuki bugün kuşak sorununa dair kapsamlı çalışmalara duyulan ihtiyaç, daha önceki dönemlere kıyasla oldukça yüksektir. Kuşakların toplumsal değişme sürecinde bir aktör olarak ortaya çıkışının somut göstergeleri, kuşakların salt doğum-ölüm süreçleri ile değil, kültürel, ekonomik ve politik süreçlerdeki rolleri ile birlikte değerlendirilmesiyle ortaya konabilir.

Kuşakların araştırılmasında ortaya çıkan metodolojik sorunların ilki, Mannheim’in ortaya koymuş olduğu tarihsel açıklamadır. Bu açıklama, kuşakları tarihsel olgular olarak değerlendirmekte, aktüel kuşakları araştırmada yetersiz kalmaktadır. Ayrıca kuşakların sosyolojik araştırmanın nesnesi olarak kurgulanması sorununa da tatmin edici bir yanıt vermemektedir. Bundan dolayı Mannheim’den sonra kuşaklar üzerine yazan araştırmacıların yanıtını aradığı temel soru, kuşakların araştırılmasının hangi koşullarda mümkün olduğudur. Bu nedenle işe temelden, kuşakların tanımlanmasından başlamak durumunda kalmışlardır. Jane Pilcher’in yaklaşımı da bu bağlamda değerlendirilebilecek bir yaklaşımdır. Pilcher, kuşaklar sosyolojisinin, Mannheim’in bıraktığı teorik miras üzerinden temellendirilmesi gerektiğini vurgulamakta; ancak metodolojik zorlukların üstesinden gelinmeden kuşaklar sosyolojisindeki belirsizliklerin giderilemeyeceğini belirtmektedir. Sosyal kuşaklar yaklaşımı, bu belirsizliği çözmeye yönelik önemli bir girişim olarak karşımıza çıkmaktadır. Mannheim’in tarihsel kuşaklarının aksine sosyal kuşaklar, tarihin geride bırakılmış bir anında değil, şu anda mevcut olan toplumsal grupları kuşak fenomenine göre değerlendirmeyi mümkün kılar. Bu yaklaşımı

metodolojik açıdan önemli kılan da budur. Bu yaklaşımdan hareket edilerek, toplumsal grupları belirli ölçütlere göre sınıflandıran *kohort* metodu ile kuşakların kültürel (üretim ve yeniden üretim) pratikleri bir araya getirilerek metodolojik bir kategori elde edilmiş olur. Böylece emeklilik, evlilik, eğitim, vb. gibi birçok toplumsal olgu kuşak değişkeni ile birlikte değerlendirilebilir. Diğer yandan söz konusu toplumsal olguların, toplumsal gruplar (aynı zamanda toplumsal tabakalar ya da konumlar) açısından nasıl deneyimlendiğine dair kapsamlı bir açıklama getirme imkânı da gündeme gelir ki bu da günümüzün kuşaklarla ilişkilendirilebilecek sorunlarının aydınlatılması açısından oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

- Adam, B. (1980). *Time And Social Theory*, Cambridge ve Oxford: Polity.
- Aron, R. (1964). *German Sociology*, M. Bottomore ve T. Bottomore (Çev.), New York: The Free Press of Glencoe.
- Bergmann, W. (1992). The Problem of Time In Sociology: An Overview of The Literature on The State of Theory And Research on The “Sociology of Time”, 1900-82, *Time & Society*, 1(1), 81-134.
- Bloom, A. (1986). *The New York Intellectuals & Their World*, New York ve Oxford: Oxford University Press.
- Bontekoning, A. (2017). *The Power of Generations: How To Keep Aging Organizations Up To Date The Dutch Case*, Amsterdam: Warden.
- Bourdieu, P. (1995). *Pratik Nedenler*, H. Tufan (Çev.), İstanbul: Kesit.
- Bourdieu, P., Wacquant, L. (2014). *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*, N. Ökten (Çev.), İstanbul: İletişim.
- Bristow, J. (2016). *The Sociology of Generations: New Directions And Challenges*, London: Palgrave Macmillan.
- Burnett, J. (2010). *Generations: The Time Machine In Theory and Practice*, Surrey ve Burlington: Ashgate.
- Comte, A. (1967). Pozitif Felsefe Dersleri, Ü. Meriç (Çev.), *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2/19-20, 213-258.
- Çamlıbel, D. (2010). Pierre Bourdieu: Düşünümsellik/Habitus/Entelektüeller, H. Onur İnce (Ed.), *Günümüzde Yeni Siyasal Yaklaşımlar içinde* (387-428), Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Durkheim, E. (2005). *Dini Hayatın İlkel Biçimleri*, F. Aydın (Çev.), İstanbul: Ataç Yayınları.
- Durkheim, E. (2013). *Toplumbilimin Yöntem Kuralları*, Ö. Ozankaya (Çev.), İstanbul: Cem Yayınevi.
- Edmunds, J., Turner, B. S. (2005). Global Generations: Social Change In The Twentieth Century, *The British Journal of Sociology*, 56(4), 559-577.
- Evens, T. M. S. (1995). *Two Kinds of Rationality. Kibbutz Democracy and Generational Conflict*, Minneapolis ve London: University of Minnesota Press.

- Eyerman, R., Turner, B. S. (1998). Outline of A Theory of Generations, *European Journal of Social Theory*, 1(1), 91-106.
- Geuss, R. (1996). Kultur, Bildung, Geist, *History and Theory*, 35(2), 151-164.
- Hartog, P. (1938). "Kultur" as a Symbol in Peace and in War, *The Sociological Review*, a30 (4), 317-345.
- Jaeger, H. (1985). Generations In History: Reflections on A Controversial Concept, *History and Theory*, 24(3), 273-292.
- Jay, M. (2012). *Deneyim Şarkıları: Evrensel Bir Tema Üzerine Çeşitlemeler*, B. E. Aksoy (Çev.), İstanbul: Metis.
- Lowith, K. (1996). *Max Weber and Karl Marx*, H. Fantel (Çev.), London ve New York: Routledge.
- Mannheim, K. (1952). *Essays on The Sociology of Knowledge*, New York: Oxford University Press.
- Nugin, R. (2010). Social Time as The Basis of Generational Consciousness, *TRAMES*, 14 (64/59), 342-366.
- Ortega y Gasset, J. (1961). *The Modern Theme*, J. Cleugh, (Çev.), New York: Harper & Row.
- Ortega y Gasset, J. (2010). *Kitlelerin Ayaklanması*, N. G. Işık (Çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Parry, E., Urwin, P. (2017). The Evidence Base For Generational Differences: Where Do We Go From Here? *Work, Aging and Retirement*, 3(2), 140-148.
- Parsons, T. (2015). *Toplumsal Eylemin Yapısı: Yakın Tarihin Bir Grup Avrupalı Yazarına Özel Atıfla Toplumsal Teori Konusunda Bir İnceleme Cilt-2*, N. Nirven (Çev.), Sakarya: Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları.
- Pilcher, J. (1994). Mannheim's Sociology of Generations: An Undervalued Legacy, *British Journal of Sociology*, 45(3), 481-495.
- Turner, B. S. (2002). Strategic Generations: Historical Change, Literary, Expression and Generational Politics, J. Edmunds ve B. S. Turner (Ed.), *Generational Consciousness, Narrative and Politics* içinde (13-30), Maryland: Rowman & Littlefield.
- Wohl, R. (1979). *The Generation of 1914*, Cambridge ve Massachusetts: Harvard University Press.
- Wyatt, D. (1993). *Out of Sixties: Storytelling and The Vietnam Generation*, Cambridge, New York ve Melbourne: Cambridge University Press.

